

Vyjádření vědců k situaci v NP Šumava

Protože diskuse o Šumavě neopadá, ba spíše naopak, dovolujeme si, jakožto vědci zabývající se přímo ekosystémy Šumavy, shrnout naše pohledy na celou věc, především na otázku, zda zasahovat, či nezasahovat proti kůrovci v jádrových zónách Národního parku. Reagujeme tímto též na čerstvé publikace o lesích Šumavy (Podhrázký, Vacek 2008; Vacek, Krejčí a kol 2009), ve kterých se vyskytla řada nepřesností a jednostranných interpretací. Jsme rovněž znepokojeni různými nepřilíš kompetentními aktivitami z poslední doby (petice Zachraňme Šumavu aj.), bohužel za podpory některých regionálních politiků, kteří se snaží v Národním parku Šumava prosadit omezení, či zrušení bezzásahových zón. Na základě našich výsledků můžeme tvrdit, že tím by došlo ke zničení posledních zbytků původních horských smrčín a popření samé podstaty národního parku. Toto konstatování v následujících řádcích podrobněji zdůvodňujeme.

Horský smrkový les má přirozeně tři stádia vývoje: stadium obnovy, optima a rozpadu, která se částečně překrývají. V rozpadajících se porostech je velké množství semenáčků, které v zástinu přežívají celá desetiletí, rostou velice pomalu a začínají růst poté, co se mateřský porost rozpadne, např. působením kůrovce. V pralese na Pramenech Vltavy jsou např. stromy staré i 400 let a to, že uschnou působením kůrovce, je zcela přirozený vývoj. Nastává stadium rozpadu a obnovy. Tento prales je pralesem právě proto, že se do něj v minulosti nezasahovalo. Kůrovec i vítr jsou přírodní disturbance (narušení), na které jsou horské smrčiny adaptovány, a pro svojí obnovu, pokud se nemají obnovovat uměle, je potřebují. Přírodní disturbance totiž umožňují vznik dvou základních podmínek pro obnovu smrku: narušení stromového zápoje a dostatek ležícího mrtvého dřeva. Ležící dřevo je zdrojem živin a důležitým mikrostaništěm pro semenáčky smrku i dalších dřevin. Jeho význam roste v horských podmínkách, kde semenáčky přežívají téměř výhradně na vyvýšeninách, jako jsou padlé kmeny a paty stojících stromů, kde jsou chráněny před dlouho ležícím sněhem a konkurencí bylinné vegetace.

Vědecké práce zabývající se středoevropskými horskými smrčinami, rozpadajícími se vlivem přírodních (i když někdy člověkem urychlených) disturbancí, potvrzují dostatečnou schopnost jejich přirozené obnovy i to, že se přirozeně rozpadaly vlivem disturbancí a následně samovolně obnovovaly i v minulosti. Nicméně v Česku existuje stále silný tlak prosazující umělé zásahy proti působení přírodních disturbancí a umělé výsadby proti přirozené obnově i v nejpřísněji chráněných územích. Závažným následkem umělých lesnických zásahů je zredukování přirozeného zmlazení smrku i jiných dřevin (až o 80 %) a odstranění dřeva a ostatní biomasy, které jsou důležitým zdrojem živin pro obnovující se les, které byly předchozím porostem vyčerpány. Kromě toho dojde k porušení povrchových půdních horizontů, které jsou místem vysoké koncentrace živin, jejich neaktivnější přeměny a životním prostorem pro půdní organismy, které tuto přeměnu

zajišťují.. Porušení povrchových půdních vrstev kromě toho zvyšuje riziko eroze a odnosu půdy, k jejíž obnově jsou třeba tisíciletí. Dalšími prokázanými negativními důsledky jsou i změny vodního a teplotního režimu a chemismu půd, které spolu s erozí ztěžují rozvoj porostu a zalesnění vůbec. Umělé lesnické zásahy rovněž nenávratně likvidují celou škálu endemických druhů půdní fauny, kterou bychom měli zvláště chránit, protože nemá křídla a nemůže na zničené lokality přiletět. To má rovněž za následek mnohdy neúspěšné pokusy se zalesňováním takových ploch. Půdní fauna horských smrčín Šumavy je vysoce reliktní a unikátní v rámci celé Evropy, mj. obsahuje asi 50 druhů nových pro vědu.

Nebezpečí vnitroskeletové eroze po žíru kůrovcem – před nímž výše zmíněné publikace varují – je neopodstatněné. K tomuto jevu přirozeně dochází na všech skeletovitých svazích a ve svém důsledku vede k postupnému zazemňování svahu a pozvolnému hromadění půdy a vytváření podmínek pro rozvoj vegetace. To probíhá nepřetržitě od rozvoje půd a vegetace po posledním zalednění a vede k postupnému zalesňování i původních skalních výchozů a morénových karů vrcholových partií Šumavy. Zvýšené eroze se lze naopak obávat po agresivním porušení půdního pokryvu, které běžně provází odlesňování a transport dřeva.

Umělé výsadby, nehledě na to, jak jsou nákladné, vedou ke vzniku jednotvárného a méně odolného lesa, než který vzniká po přírodní disturbanci. (To neplatí jen pro horské smrčiny.) Kácení i pouze skupinek stromů nebo jednotlivých napadených stromů způsobuje změnu podmínek pro stromy ostatní, které zůstaly stát, jejich kmeny jsou osluněny a strom oslaben. Tím se stává citlivějším k napadení kůrovcem. Kácení otevírá cestu větru do porostů, což zvláště v horských podmínkách nezbytně vede k jejich následnému rozvracení větrem, přesahujícím rozsah, na který jsou horské smrčiny přirozeně adaptovány, a tím i k vytváření podmínek pro rychlejší šíření kůrovce. To celý proces rozpadu horských smrčín pak pouze urychluje.

Při rozhodování o tom, zda a v jakém rozsahu zasahovat proti přírodním disturbancím ve velkoplošných chráněných územích, by měly být využívány především ověřené vědecké poznatky o fungování ekosystému jako celku. Nikoliv jednostranně nahlížet na smrkový les jen přes dospělé smrky, jak místy vyznívají výše uvedené knihy. Podle současných znalostí o vlivu přírodních i umělých disturbancí na vývoj smrkových ekosystémů se v pásmu horských smrčín, ať už klimaxových nebo podmáčených, bezzásahový režim jeví tím nejlepším přístupem pro obnovu stabilního lesa. To platí i pro horské smrčiny ovlivněné v minulosti hospodařením, ve kterých působení přírodních disturbancí urychluje jejich přeměnu na přirozené porosty, a rovněž i pro kulturní lesy nižších poloh, kde je dostatečná přirozená obnova např. buku. V horských polohách lze pro zpomalení šíření kůrovce místy doporučit pouze nedestruktivní metody, jako je použití feromonových lapačů, antiatraktantů a výjimečně i přirozených parazitů kůrovce. Zásahy v podobě kácení napadených stromů lze provádět v nižších polohách (zhruba pod 1000 m n.m.), mimo

jádrová území parku. Tam není nebezpečí rozvracení porostů větrem tak velké jako ve vrcholových partiích a také většinou nejde o nejcennější porosty. Zásahy v těchto polohách jsou i účinnější proti šíření kůrovce do hospodářských lesů nižších poloh.

V souvislosti se zde diskutovaným problémem připomínáme, že na celém území státu je jen 0.83 % rozlohy lesů bezzásahových a na vlastní Šumavě činí podíl bezzásahových ploch jen 16 % rozlohy lesů národního parku. Bezzásahovost není žádným experimentem, jak můžeme někdy slyšet od věci neznalých jedinců. Naopak, experimentem, a to z hlediska fungování ekosystému velmi zhoubným, je kulturní smrčina.

Závěry zde uvedené máme podložené vlastními výzkumy a publikacemi i výsledky dalších studií od nás i ze zahraničí. Uvítali bychom, kdyby se konečně dalo na hlas vědecké obce a nikoliv na povrchní dojmy věci neznalých osob nebo závěry jednostranných a místy účelově orientovaných studií.

S pozdravem,

RNDr. Jakub Hruška, CSc., Česká geologická služba, Praha

RNDr. Magda Jonášová, Ph.D., Ústav systémové biologie a ekologie AV ČR, České Budějovice

prof. Ing. Jiří Kopáček, Ph.D., Přírodovědecká fakulta JU a Hydrobiologický ústav, Biologické centrum AV ČR, České Budějovice

prof. RNDr. Karel Prach, CSc., Přírodovědecká fakulta JU České Budějovice a Botanický ústav AV ČR, Třeboň (kontaktní osoba: Přírodovědecká fakulta JU, Branišovská 31, 370 05 České Budějovice, prach@prf.jcu.cz)

prof. RNDr. Josef Rusek, DrSc., Ústav půdní biologie, Biologické centrum AV ČR, České Budějovice

doc. Ing. Karel Spitzer, CSc., Entomologický ústav, Biologické centrum AV ČR, České Budějovice

prof. Ing. Hana Šantrůčková, CSc., Přírodovědecká fakulta JU České Budějovice

doc. RNDr. Jaroslav Vrba, CSc., Přírodovědecká fakulta JU a Hydrobiologický ústav, Biologické centrum AV ČR, České Budějovice

V Českých Budějovicích a Praze, 26.2.2009